

Божинський В. С.

аспірант кафедри освітології та психолого-педагогічних наук педагогічного факультету
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна, volodymyr.bozhynskyi@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0661-5451>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. Формування особистості людини і громадянина є предметом інтересу кожної держави. У рамках освітньої сфери саме система загальної середньої освіти значною мірою впливає на майбутню громадянську позицію та моральні якості здобувачів освіти. У статті розглянуто питання змін у підходах до державного регулювання системи загальної середньої освіти України як частини її публічної освітньої політики, що формується й здійснюється в контексті реалізації європейського вибору України. Проаналізовано вплив державного регулювання на розвиток системи загальної середньої освіти України, його місце та роль у впровадженні реформи загальної середньої освіти «Нова українська школа» (НУШ). Визначено чинники публічної освітньої політики. Окреслено проблематику трансформаційних процесів у державному регулюванні під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Розкрито сутність понять «публічна освітня політика», «державна освітня політика», «документи державної освітньої політики», «система загальної середньої освіти», а також надано визначення поняття «державне регулювання» в контексті завдань, які постають перед органами влади під час формування та реалізації політики у сфері загальної середньої освіти. Наголошено, що саме європейські прагнення України мотивують уряд будувати державну освітню політику з урахуванням принципів, рекомендацій і найкращих практик освітніх систем країн-членів ЄС, а також визначено перелік показників, що демонструють процес їх упровадження в документи державної освітньої політики України. Приділено увагу завданням, виконання яких є важливим для органів влади під час упровадження НУШ на основі принципів та із застосуванням рекомендацій і найкращих практик освітніх систем країн-членів ЄС, що сприятиме розвитку в Україні освітньої системи, здатної задовольнити потреби здобувачів освіти у XXI ст.

Ключові слова: освітня політика, державне регулювання, система загальної середньої освіти, Нова українська школа, євроінтеграційні процеси.

JEL classification: I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2024-6-93-106.

Кожна держава на різних етапах свого існування тією чи іншою мірою приділяє увагу питанню формування особистості, оскільки саме від особистості громадянина залежить стабільність, розвиток і безпека самої держави. Для такого формуван-

ня використовується різноманітний інструментарій, склад та способи застосування якого дають змогу охарактеризувати спрямованість діяльності держави, а також визначити її бачення основних рис «ідеалу громадянина».

© Божинський В. С., 2024

Не є винятком і пострадянська Україна, яка, перебуваючи у складних і мінливих геополітичних, соціально-економічних та соціокультурних умовах, продовжує трансформувати свій інструментальний спадок. Україна створює й апробує нові підходи до формування багатокомпонентних систем інституцій, норм, процесів і структур у різних сферах суспільного життя. Сфера загальної середньої освіти є невід'ємною частиною цього процесу, оскільки для формування особистості кожний компонент системи загальної середньої освіти відіграє дуже важливу роль. «Світогляд закладається саме в сім'ї та школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя» [1]. Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, прагне до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності і громадянської активності [2].

Сьогодні постає потреба у вивченні місця й ролі державного регулювання розвитку загальної середньої освіти як частини освітньої політики України, а також впливу внутрішньодержавних трансформаційних (реформістських) та євроінтеграційних процесів на зміни в такому державному регулюванні.

Мета й завдання дослідження – визначити вплив державного регулювання на розвиток української системи загальної середньої освіти

як частини публічної освітньої політики та відповідно до поставленої мети дослідити його перспективи в контексті реалізації реформи НУШ і європейського вибору України.

Для розв'язання поставлених завдань застосовано комплекс наукових методів дослідження, а саме: теоретичні – аналіз, синтез, логічне узагальнення й термінологічний метод (для уточнення термінологічно-категоріального апарату дослідження, сутності понять, категорій, термінів та інструментарію державного регулювання розвитку системи загальної середньої освіти); індукції, дедукції й наукової абстракції – задля визначення місця та ролі державного регулювання в розвитку системи загальної середньої освіти; емпіричний метод експертного оцінювання під час визначення, обґрунтування сили впливу інструментів державного регулювання на розвиток системи загальної середньої освіти.

Проблематика розвитку освіти та освітньої політики розглядається широким колом українських дослідників, як-от В. Кремень, В. Луговий [3–5], Л. Ващенко [6], О. Локшина [7], О. Дем'янчук [8], І. Іванюк [9], В. Гальперіна [10], Н. Шульга [11], П. Алієва [12], К. Громовенко, К. Дехтяренко [13]. Окремі аспекти проблеми державного регулювання освіти також досліджували Л. Паращенко [14], Т. Майборода [15], О. Падалка й І. Каленюк [16] та ін.

Так, В. Кремень і В. Луговий пов'язують розвиток освіти з державною освітньою політикою, що повинна бути полісуб'єктною, діяльною, системною, послідовною, науково обґрунтованою, міжнародно узгодженою. На думку науковців,

пріоритетами державної політики мають бути: людиноцентризм, забезпечення якості й доступності, конкурентоспроможності та ефективності, інтеграція в європейські і світові простори освіти й досліджень, періодичний національний та міжнародний моніторинг, комплексний аналіз стану й перспектив розвитку освіти [3]. Вони вважають, що Україні потрібна кардинальна зміна парадигми розвитку, перехід на модернізовані принципи стратегічного планування, в основі яких – висока якість життя населення, національного людського потенціалу та капіталу. Що ж стосується формування інноваційної людини, інноваційного людського потенціалу й капіталу, то в будь-якій країні це відбувається переважно за рахунок підвищення якості освітніх і наукових інститутів, рівня кваліфікації робочої сили. На думку науковців, система освіти базується на інституційній складовій (насамперед нормативно-правовому забезпеченні), мережі закладів освіти, органах управління у сфері освіти, інших учасниках освітньої діяльності, які забезпечують функціонування системи, механізмах та інструментах регулювання відносин між усіма зацікавленими сторонами [4].

Л. Ващенко стверджує, що для успішного управління інноваційними процесами потрібно знати передумови їх ефективності. При цьому всі підходи до управління інноваційною діяльністю мають забезпечити їй необхідні умови [6]. Окрім цього, як зауважує В. Луговий, місце та реальну роль освіти в організації й відтворенні соціально-культурної форми життя можна краще зрозуміти в

процесі аналізу генезису освітньої системи [5].

Співвідношення понять «державна політика» та «публічна політика» є предметом наукового інтересу О. Дем'янчука, який зазначає, що в умовах демократії, коли рівень розвитку громадянського суспільства досить високий, державна влада поступається частиною своїх повноважень на користь органів самоуправління, і в цьому разі справді є сенс говорити про «публічну владу» як поєднання державної влади й громадського самоврядування. «Публічна політика є ширшим поняттям, оскільки вона охоплює не лише державну політику, а й політику, яку здійснюють (чи можуть здійснювати) недержавні організації, об'єднання державних і громадських органів або навіть приватні структури й агенції. Тому вживання терміна “публічна політика” замість терміна “державна політика” є більш узагальнюючим» [8].

І. Іванюк інтерпретує освітню політику як «низку дій, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій та/або системи освіти» [9], а В. Гальперіна – як «поле взаємовідносин різних соціальних груп, індивідів щодо використання різних владних інституцій задля реалізації своїх інтересів, потреб в одній із найважливіших сфер суспільного буття – освіті» [10]. Н. Шульга визначає державну освітню політику як «сукупність сформульованих і законодавчо закріплених цілей, завдань, функцій, принципів, якими керуються органи державного управління освітою у процесі своєї діяльності» [11]. Своєю чергою, П. Алієва стверджує, що «державна освітня політика – це ді-

яльність держави та її інститутів, органів місцевого самоврядування із законодавчого, фінансового, організаційного забезпечення функціонування й розвитку галузі освіти, підсистема загальнодержавної політики, яка включає сукупність визначеної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного розвитку освіти» [12].

К. Громовенко та К. Дехтяренко визначають освітню політику ЄС як «складний політико-правовий феномен, котрий спрямований на об'єднання зусиль держав-членів Європейського Союзу з метою формування єдиного освітнього простору, взаємодії інститутів освіти на основі принципу субсидіарності, покликаною забезпечити ефективність національної політики в сфері освіти з урахуванням культурного різноманіття» [13]. О. Локшина розглядає європейський освітній простір як систему, що взаємопов'язує всі ланки освіти держав-членів ЄС у рамках освіти впродовж життя такими наскрізними пріоритетами, як мобільність, навички, компетентності та кваліфікації, сучасні мови, цифровізація, «квадрат знань» (освіта, дослідження, інновації й послуги суспільству), «зелений перехід» на засадах європейської ідентичності та цінностей, а також вважає перспективним для подальшого дослідження наукової проблеми європейського співробітництва в галузі освіти й навчання осмислення можливостей і часового режиму гармонізації орієнтирів розвитку системи освіти України в період відбудови з пріоритетами [7].

Утім, незважаючи на значну кількість досліджень, питання державного регулювання розвитку системи загальної середньої освіти України як частини публічної освітньої політики, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів, залишається недостатньо вивченим.

Нами досліджено трансформації підходів до державного регулювання в контексті євроінтеграційних процесів, їх вплив на розвиток загальної середньої освіти, а також здійснено спробу проаналізувати зовнішні й внутрішні чинники, що впливають на систему загальної середньої освіти та перебіг реформи НУШ, виокремити поставлені перед органами влади завдання, сформувані рекомендації, дотримання яких сприятиме її успішній реалізації.

Актуальність дослідження та наукового осмислення змін у підходах до державного регулювання розвитку загальної середньої освіти обумовлена тим, що за останні десятиліття такі зміни стали системними, доволі радикальними і спрямованими на побудову демократичної та плюралістичної системи. Вони характеризуються загальнодержавними децентралізаційними процесами відповідно до принципу субсидіарності, посиленням автономізації закладів, формуванням змісту й системи забезпечення якості загальної середньої освіти з урахуванням найкращого досвіду європейських країн.

Державне регулювання розвитку загальної середньої освіти, її системи та окремих елементів є частиною публічної освітньої політики. При цьому така політика формується під впливом багатьох чинників, і одним із визначальних є європейський ви-

бір України. Публічна освітня політика у сфері загальної середньої освіти здійснюється з використанням інструментарію, що переважно складається з документів державної освітньої політики, у т. ч. численних нормативних актів. Масив таких документів і концентрація в органах виконавчої та/або законодавчої влади повноважень з їх розроблення та впровадження, а також їх низька залученість до розроблення інститутів громадянського суспільства дають підстави характеризувати освітню політику саме як державну, але лише на певних етапах розвитку освітньої системи України.

Україна здійснює регулювання системи загальної середньої освіти, зміст і методи якого поступово еволюціонують від загальнодержавного централізованого управління її компонентами на різних рівнях до формування засад та реалізації публічної політики у відповідній сфері на рівні територіальних громад і закладів освіти, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти. Варто врахувати, що, згідно із законодавчим визначенням системи загальної середньої освіти, до її складу входять такі елементи, як зміст освіти, мережа закладів освіти, учасники освітнього процесу, кадрове, фінансове, науково-методичне, ресурсне й нормативно-правове забезпечення освітньої та управлінської діяльності в цій сфері [17]. З огляду на зазначене можна дійти висновку, що державне регулювання – це сукупність методів впливу органів влади на систему загальної середньої освіти, її розвиток із використанням належного та доступного в межах компетенції інструментарію, а саме:

- актів законодавства та документів державної освітньої політики рекомендаційного характеру, що врегульовують правила взаємовідносин між особами, дотичними до системи, формують зміст освіти тощо;

- кадрових рішень у системі управління у сфері загальної середньої освіти;

- фінансового, науково-методичного, ресурсного забезпечення елементів системи.

Державне регулювання передбачає певні дії чи бездіяльність держави стосовно системи загальної середньої освіти в цілому або окремих її елементів. При цьому метою державного регулювання має бути створення умов для її належного, ефективного функціонування, що в результаті має призвести до збалансованого розвитку сфери загальної середньої освіти.

Ця мета визначає функції органів влади, зокрема такі:

- 1) формування та реалізація засад і принципів публічної освітньої політики;

- 2) урегулювання суспільних відносин у сфері загальної середньої освіти;

- 3) забезпечення доступності якісних освітніх послуг для населення;

- 4) створення безпечного, інклюзивного, безбар'єрного освітнього середовища;

- 5) забезпечення підтримки та захисту учасників освітнього процесу.

Останні тенденції у формуванні та реалізації освітньої політики у сфері загальної середньої освіти України, невід'ємною частиною якої є державне регулювання, свідчать про поступовий, еволюційний перехід від дер-

жавної до публічної освітньої політики в цій сфері, зокрема у зв'язку з:

- зміною місця й ролі органів державної влади, місцевого самоврядування в рамках політики децентралізації;

- більшою залученістю інститутів громадянського суспільства до визначення проблематики публічної освітньої політики, її вивчення та публічного обговорення;

- створенням механізмів впливу засобів масової інформації, громадських і професійних організацій (об'єднань) на прийняття та реалізацію політичних рішень, а також моніторингу їх результатів.

Трансформаційні (реформістські) процеси в державному регулюванні системи загальної середньої освіти зумовлені численними внутрішніми й зовнішніми чинниками, що мають прямий або опосередкований вплив на публічну освітню політику. Виокремлення таких чинників, визначення їх актуальності, спрямованості й вагомості впливу на систему загальної середньої освіти та її окремих компонентів є основою виваженого і збалансованого прийняття вповноваженими органами влади політичних рішень, що можуть забезпечити як розвиток, так і дестабілізацію відповідної системи.

Реформа НУШ, її зміст, завдання та етапи впровадження як цілісне політичне рішення органів влади України є ключовим внутрішнім чинником, що безпосередньо впливає на всі елементи системи загальної середньої освіти. Однією з основних передумов її впровадження є те, що майбутній успіх на ринку праці та добробут людини й громадянина безпосередньо залежать від умінь

навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити та досягати цілі, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та інших сучасних умінь. Адже пострадянська система загальної середньої освіти не забезпечувала здобуття ключових компетентностей, умінь і навичок. Так само як не була готова до викликів цифрового світу, зростання обсягу інформації, що постійно надходить до учасників освітнього процесу. Здобуття повної загальної середньої освіти не гарантувало наявності умінь застосовувати отримані знання на практиці для розв'язання проблем. У здобувачів освіти й педагогічних працівників була відсутня мотивація здобувати освіту, вчити та вчитися до будь-якого зростання. Система загальної середньої освіти не гарантувала рівного доступу до якісної освіти, оскільки елементи цієї системи відтворювали соціальну нерівність, а саме фінансова спроможність батьків, законних представників дитини фактично визначала її право на доступ до якісної освіти [1].

Реформа НУШ має подолати або принаймні послабити вплив зазначених негативних чинників і обставин. Безумовно, її впровадження супроводжувалося документами державної освітньої політики. Старт реформи НУШ пов'язують з оприлюдненням МОН у 2016 р. Концепції НУШ, схваленої рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 27 жовтня 2016 р. [1], а згодом розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р [18]; її легітимізацію на рівні законодавчих актів – із набранням чинності Законом України «Про освіту» [2], а логічне про-

довження та розвиток вона дістала в Законі України «Про повну загальну середню освіту» [17]. До того ж у рамках імплементації цих законодавчих актів прийнято чимало підзаконних актів (ідеться про розпорядження Уряду й накази МОН, рішення органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади), а також документів рекомендаційного й методичного характеру.

На окрему увагу заслуговує план заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р [19]. Виходячи з цього плану заходів реформу НУШ умовно можна поділити на декілька великих блоків: зміст освіти; методичне забезпечення нового змісту освіти – нові підручники; професійний розвиток і підвищення соціального статусу педагогічних працівників (оплата праці); мережа закладів, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти; ефективне управління; забезпечення якості загальної середньої освіти; безбар'єрне інклюзивне освітнє середовище [20]. Попри перманентні політичні зміни в країні, пандемію, повномасштабне вторгнення росії, упровадження зазначеної реформи, що стартувало у 2016 р., триває.

Наявність політичної волі серед найвищого політичного керівництва країни щодо впровадження реформи НУШ демонструє зацікавленість України в наближенні національної системи загальної середньої освіти до європейського освітнього простору. Не викликає сумнівів, що єв-

ропейський вибір України як стратегічний курс на інтеграцію з ЄС є вагомим зовнішнім чинником її публічної освітньої політики, й зокрема системи загальної середньої освіти. На загальнодержавному рівні євроінтеграційні процеси закріплено в Конституції України [21], Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [22].

Не заглиблюючись у часові рамки й процедурні питання прийняття, ратифікації цих та інших документів державної політики, варто звернути увагу, що документи ЄС самі по собі не вимагають від держав-членів і держав-кандидатів на членство в ЄС приведення власних систем загальної середньої освіти до єдиного зразка, залишаючи ці питання винятково в зоні внутрішньої компетенції таких держав. Так само завдання щодо гармонізації законодавства вказаних країн із правом ЄС (*acquis communautaire*) [23] не зобов'язує їх реформувати власні системи загальної середньої освіти.

Документи ЄС мають рекомендаційний характер. Наприклад, документ, що містить керівні принципи розроблення політики щодо забезпечення якості загальної середньої освіти [24], є тим інструментом, що застосовується для поширення між країнами найкращих практик і багаторічного досвіду розвитку освітніх систем для підвищення якості освіти. Цим документом визначено вісім керівних принципів: когеренція або збалансованість, узгодженість між різними механізмами системи; підтримка професійних освітніх

спільнот; довіра та спільна відповідальність; підтримка інновацій; взаєморозуміння й діалог; зв'язок між закладами та громадами; створення спроможності для генерування, інтерпретації й використання освітніх даних; різноманітність даних для вироблення збалансованої позиції.

Взаємна повага держав-членів ЄС до обов'язків одна одної щодо самостійного визначення змісту навчання та організації функціонування власних освітніх систем, а також до культурного й мовного розмаїття цих систем є принципом, на якому побудована взаємодія між ними. При цьому очевидним інтересом ЄС є побудова транскордонного освітнього простору, у рамках якого мають бути надані широкі можливості для академічної мобільності та продовження здобуття освіти на наступному рівні в будь-якій іншій країні ЄС. Зокрема, з цією метою Рада ЄС розробила рекомендації щодо набору компетенцій для навчання впродовж життя, якими повинні володіти здобувачі освіти [25].

Освітнє законодавство, прийняте після старту реформи НУШ, наочно демонструє відхід від традиційних принципів побудови пострадянської системи загальної середньої освіти в бік імплементації рекомендацій ЄС і досвіду освітніх систем його країн-членів. Під їх впливом зміст загальної середньої освіти було переорієнтовано з надання фактичних знань на здобуття компетенцій, навичок і вмінь, тобто на застосування компетентнісного підходу. У ст. 12 Закону України «Про освіту» [2] визначено ключові компетентності, що практично повторюють рекомендовані Радою ЄС, як-от: вільне володін-

ня державною мовою та здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) й іноземними мовами; математична компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту й здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

У рамках запозичення позитивного досвіду країн-членів ЄС, зокрема Норвегії та Нідерландів [26], і децентралізаційних процесів в Україні органи місцевого самоврядування – засновники закладів освіти отримали значно ширші повноваження. Так само змінилася роль вертикалі місцевих органів виконавчої влади. При цьому самі заклади освіти набули академічної, організаційної, фінансової та кадрової автономії, тобто право самостійно приймати рішення з будь-яких питань у межах, визначених законами та/або установчими документами, зокрема з питань, не врегульованих законодавством.

Для належного дотримання права дітей на освіту система загальної середньої освіти отримала на законодавчому рівні новий принцип своєї побудови – інклюзивність або розвиток інклюзивного освітнього середовища, що цілком відповідає стратегічним [25] і вже згаданим рекомендаційним документам ЄС. Вочевидь, країна, що не гарантує дітям право на доступ до інклюзивної, не сегрегованої освіти та допускає можливість

їх дискримінації за будь-якими ознаками, у т. ч. за ознакою інвалідності, не може розраховувати на членство в ЄС.

Наведений перелік не є вичерпним, практично всі керівні принципи розроблення політики щодо забезпечення якості загальної середньої освіти, рекомендовані ЄС, знайшли відображення у відповідних документах державної освітньої політики України, що свідчить про визначний вплив євроінтеграційних процесів на державне регулювання системи загальної середньої освіти. При цьому спосіб, в який здійснюється такий вплив, відкриває широкі можливості для органів влади України щодо формування власної, «доказової» публічної освітньої політики (evidence-based policy making), що побудована на компіляції власного досвіду й досвіду освітніх систем країн-членів ЄС, адаптованого до українських реалій, корисність якого доведено практикою та підкріплено дослідженнями.

У незалежній Україні триває пострадянський перехідний період до розвиненого громадянського суспільства, а процес упровадження змін (як і самі зміни в системі загальної середньої освіти) є одним із багатьох індикаторів результативності зусиль органів влади та наявних інститутів громадянського суспільства на цьому шляху. Причому цей індикатор охоплює практично все населення країни хоча б у зв'язку з тим, що повна загальна середня освіта є обов'язковою відповідно до ст. 53 Конституції України [21].

Складність «зняття показників» за цим індикатором передусім обумовлена тим, що якісні показники

не надто вимірювані. Тому, упроваджуючи будь-які трансформаційні (реформістські) процеси, доводиться йти шляхом припущень, а їх результати аж ніяк не очевидні в найближчій перспективі. Короткий політичний вік органів влади практично не дає їм шансів довести ефективність своїх рішень на практиці. У таких умовах стратегічне планування виглядає як набір завдань, виконувати котрі доведеться вже не тим, хто його розробляв, а це, своєю чергою, вносить фактор нестабільності в реалізацію будь-яких планів. Кількісні показники фактично лише фіксують поточний стан елементів системи загальної середньої освіти та нічого не говорять про їхню якість. Окрім цього, сталість та інертність системи внаслідок небажання змінювати звичний і зрозумілий перебіг процесів, традиційна обмеженість фінансового забезпечення є потужними чинниками, що не можна ігнорувати під час упровадження будь-яких змін. У процесі державного регулювання перед органами влади постає складний вибір релевантних методів впливу та належного інструментарію, а також питання меж власної компетенції й узгодженості із загальнодержавним вектором розвитку країни.

Реформа НУШ вважається однією з найуспішніших реформ у сфері освіти, зокрема тому, що її впровадження триває з 2016 р. у супереччя усім деструктивним чинникам і обставинам. Подібна міцність політичного рішення свідчить про його потужне науково-теоретичне підґрунтя, створене завдяки поєднанню автентичного українського досвіду й найкращих практик освітніх систем країн-членів ЄС, а також застосування при впрова-

дженні реформи НУШ релевантних методів впливу та належного інструментарію до елементів вітчизняної системи загальної середньої освіти. До того ж постійний м'який вплив такого чинника, як перманентна євроінтеграція України, теж, безперечно, сприяє реалізації реформи НУШ.

Перебіг упровадження реформи НУШ, аналіз документів державної освітньої політики у сфері загальної середньої освіти, які забезпечують її реалізацію, дає підстави стверджувати, що підходи до державного регулювання вже змінилися й далі змінюються, адаптуючись до швидкоплинних соціально-політичних умов. Відповідно, державне регулювання впливає на розвиток системи загальної середньої освіти, включаючи в неї нові сутності, як-

от: безпечне освітнє середовище, інклюзивне навчання, децентралізація, автономія педагогічних працівників і закладів освіти, система забезпечення якості освіти, державно-приватне партнерство тощо. Напрацювання органами влади та інститутами громадянського суспільства гнучких алгоритмів постійної співпраці забезпечує перспективу постійного вдосконалення процесів формування, реалізації й моніторингу публічної освітньої політики. Якісні зміни в державному регулюванні дадуть можливість збільшити шанси на успіх публічної освітньої політики у сфері загальної середньої освіти та забезпечити максимально рівний доступ до якісної загальної середньої освіти для всіх верств населення.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / М-во освіти і науки України. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.11.2024).
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. В. Г. Кременя ; Нац. акад. пед. наук України. Київ : Пед. думка, 2016. 448 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nrk/Analitichni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-stand-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf>.
4. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку: пропозиції НАПН України до Стратегії людського розвитку. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. Т. 2. № 2. С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3>.
5. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». Київ : Вид-во УАДУ, 1997. 302 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Luhovyi_Volodymyr/Upravlinnia_osvitou.pdf.
6. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія. Київ : Тираж, 2005. 380 с.
7. Локшина О. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>.

8. Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду. *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18. С. 31–36. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9715>.

9. Іванюк І. В. Освітня політика : навч. посіб. Київ : Ун-т економіки та права «Крок», 2006. 172 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1391/1/education_policy.pdf.

10. Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ін-т вищої освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2003. 17 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124030020>.

11. Шульга Н. Д. Характеристика базових понять феномена «державна освітня політика». *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2. С. 150–157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2015_2_25.

12. Алієва П. І. Аналіз сутності поняття «державна освітня політика». *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер.: Державне управління*. 2016. Вип. 1. С. 1–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2016_1_3.

13. Громовенко К., Дехтяренко К. Освітня політика Європейського Союзу: витоки, традиції та перспективи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 348–353. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-61>.

14. Паращенко Л. Теорія і технології формування моделі системи економічних механізмів управління загальною середньою освітою : посібник / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2014. 197 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Posibnik_Ekonom_mekha_L.Paraschenko_2014.pdf.

15. Майборода Т. М. Теоретичні підходи до аналізу основних інструментів державного регулювання освіти. *Вісник ХНАУ. Сер.: Економічні науки*. 2018. № 4. С. 368–380. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnu_ekon_2018_4_37.

16. Падалка О. С., Каленюк І. С. Економіка освіти та управління : посібник. Київ : Пед. думка, 2012. 184 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4691/padalka-ekonom-osvita.pdf?sequence=1>.

17. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

18. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934> (дата звернення: 12.11.2022).

19. Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text>.

20. Пасько І., Бондаренко П., Божинський В. «Нова українська школа» в 5–6-х класах: виклики впровадження / за ред. Г. Титиш ; ГО «Смарт освіта». Київ, 2024. 190 с. URL: https://drive.google.com/drive/u/2/folders/1jJtL7xBtmn21vobn4Nd-Mr-49L_alYe_.

21. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнар. док. від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.11.2022).

23. Chapters of the acquis. *European Commission*. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en.

24. Quality assurance for school development: Guiding principles for policy development on quality assurance in school education / European Commission. 2018. URL: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/2018-wgs2-quality-assurance-school_en.pdf.

25. EU strategy on the rights of the child / European Commission. Publications Office of the European Union, 2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/202565>.

26. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning / European Commission. 2022. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>.

Volodymyr Bozhynskyi

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine, volodymyr.bozhynskyi@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0661-5451>

STATE REGULATION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION IN UKRAINE AS A COMPONENT OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Abstract. *The formation of the individual and the citizen is a central concern of every state. Within the educational sphere, the general secondary education system has a significant impact on the future civic engagement and moral values of learners. This article examines changes in approaches to state regulation of general secondary education in Ukraine as part of public education policy formulated and implemented in the context of Ukraine's European integration efforts. The author analyses the impact of state regulation on the development of Ukraine's general secondary education system, highlighting its role in the implementation of the "New Ukrainian School" (NUS) reform. It identifies the factors that shape state education policy and examines the challenges of regulatory transformation under both external and internal influences. The study examines the essence of concepts such as "public education policy", "state education policy", "state education policy documents" and "general secondary education system". It also provides a definition of "state regulation" in the context of the tasks of state authorities in formulating and implementing policy in general secondary education. The article emphasises that Ukraine's European aspirations serve as a key motivation for authorities at various levels to integrate the principles, recommendations and best practices of EU member states' education systems into state education policy documents. A set of indicators is provided to demonstrate the incorporation of these principles into Ukraine's state education policy framework. Special attention is given to the key tasks for the authorities in implementing the reform of the NUS to ensure alignment with the principles, recommendations and best practices of EU education systems. This approach will facilitate the development of an education system in Ukraine capable of meeting the needs of learners in the XXI century.*

Keywords: *educational policy, state regulation, general secondary education system, New Ukrainian School, European integration processes.*

References

1. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2016). *New Ukrainian school. Conceptual framework for secondary school reform*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On education* (Act No. 2145-VIII, September 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
3. Kremen, V. H. (Ed.). (2016). *National report on the state and prospects of education in Ukraine*. Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nrk/Analitychni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf> [in Ukrainian].
4. Kremen, V., Lugovyi, V., & Saukh, P. (2020). Education and science – the basis of innovative human development: Proposals of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine to the Human Development Strategy. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 2(2), 1-5. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3> [in Ukrainian].
5. Lugovyi, V. I. (1997). *Education management*. Kyiv: UADU Publishing House. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Luhovyi_Volodymyr/Upravlinnia_osvitoiu.pdf? [in Ukrainian].
6. Vashchenko, L. M. (2005). *Management of innovation processes in general secondary education in the region*. Kyiv: Tirazh [in Ukrainian].
7. Lokshyna, O. (2022). 2021–2030 European cooperation strategy in the field of education and training as a European integration benchmark for Ukrainian education. *Ukrainian Educational Journal*, 4, 5-17. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17> [in Ukrainian].
8. Demyanchuk, O. (2000). "State policy" vs. "public policy": version of transitional period. *Scientific Notes of NaUKMA*, 18, 31–36. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9715> [in Ukrainian].
9. Ivaniuk, I. V. (2006). *Educational policy*. Kyiv: University of Economics and Law "Krok". Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1391/1/education_policy.pdf [in Ukrainian].
10. Halpieriina, V. O. (2003). *Educational policy in a transformational society: socio-philosophical analysis*. (Extended abstract of candidate's thesis). Institute of Higher Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv. Retrieved from <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124030020> [in Ukrainian].
11. Shulga, N. D. (2015). Characteristics of the basic concepts of the phenomenon of "state educational policy". *Theory and Practice of Public Administration*, 2, 150-157. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_2_25 [in Ukrainian].
12. Aliieva, P. I. (2016). Analysis of the essence of the concept of "state educational policy". *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series: Public Administration*, 1, 1-6. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2016_1_3 [in Ukrainian].
13. Hromovenko, K., & Dekhtiarenko, K. (2024). Educational policy of the European Union: origins, traditions and perspectives. *Actual problems of native jurisprudence*, 1, 348-353. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-61> [in Ukrainian].
14. Parashchenko, L. (2014). *Theory and technologies of forming a model of the system of economic mechanisms for managing general secondary education*. Retrieved from https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Poslbnik_Ekonom_mekha_L.Paraschenko_2014.pdf Kyiv [in Ukrainian].

15. Maiboroda, T. M. (2018). Theoretical approaches to the analysis of the main instruments of state regulation of education. *Bulletin of KhNAU. Series: Economic Sciences*, 4, 368-380. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnauekon_2018_4_37 [in Ukrainian].
16. Padalka, O. S., & Kaleniuk, I. S. (2012). Economics of education and administration. Kyiv. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4691/padalka-ekonom-osvita.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On complete general secondary education* (Act No. 463-IX, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
18. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *On approval of the Concept for the implementation of the state policy in the reform of general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029* (Decree No. 988-p, December 14). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [in Ukrainian].
19. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *On approval of the action plan for 2017-2029 for the implementation of the Concept for the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School"* (Decree No. 903-p, December 13). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
20. Pasko, I., Bondarenko, P., & Bozhynskyi, V. (2024). *"New Ukrainian School" in grades 5-6: challenges of implementation*. Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved from https://drive.google.com/drive/u/2/folders/1jjtL7xBtmn21vobn4Nd-Mr-49L_alYe_ [in Ukrainian].
21. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Constitution of Ukraine* (Act No. 254k/96-BP, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
22. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part* (International document on June 27). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
23. European Commission. (n. d.). *Chapters of the acquis*. Retrieved from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en.
24. European Commission. (2018). *Quality assurance for school development: Guiding principles for policy development on quality assurance in school education*. Retrieved from https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/2018-wgs2-quality-assurance-school_en.pdf.
25. European Commission. (2021). *EU strategy on the rights of the child*. Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://data.europa.eu/doi/10.2838/202565>.
26. European Commission. (2022). *Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning*. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>.